

Content Analysis of Primary School Social Studies Curriculum in Terms of Attention to Child Rights Education

تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از نظر میزان توجه به آموزش حقوق کودک^۱

Rahman Paryad, Ahmad Salahshori, Mohammadreza Yosofzadeh-chosari

¹ Ph.d student of philosophy of Education, Department of Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

² Associate Professor, Department of Philosophy of Education, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

³ Associate Professor, Department of Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

رحمان پاریاد^{*}، احمد سلحشوری، محمدرضا یوسفزاده چوسری
^۱ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
^۲ دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
^۳ دانشیار گروه علوم تربیتی (برنامه‌ریزی درسی)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

Abstract

This study aimed to investigate the interdisciplinary attention to children's rights education in the curriculum of elementary school social studies have been conducted in Iran. In this study, a qualitative method to identify the components and characteristics of child rights education also content analysis to analyze the elementary school social studies curriculum has been used. The population in the content analysis was the country's social studies curriculum in primary schools among which the country's social studies curriculum third, fourth, fifth and sixth in the year of 2015-2016 has been selected intentionally. In order to collect information, check lists was analysis objectives analysis check list, textbook content check list, and teacher's textbooks content check list. For the analysis of the data, Shannon's entropy method was used to obtain the credibility ratings of each component and to compare their coefficients. After the study of literature and legal framework, the proposal was developed and its validity was confirmed by a number of experts in education, law and other relevant experts. The findings showed that in the social studies curriculum of primary education in the objectives most credibility rating is related to educational rights (0.274) and less to health rights (0) and justice component (0), among The textbooks most credibility rating was related to health rights (0.205), and less to procedural law component (0.15), and among The teacher's textbooks most credibility rating was related to specific support (0.243) and less to procedural law component (0).

Keywords: Rights education, Curriculum, The rights of the child, Primary education, Social studies.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان توجه به آموزش بین‌رشته‌ای حقوق کودک در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی کشور ایران انجام گرفته است. در این پژوهش از روش کیفی جهت مشخص نمودن مؤلفه‌ها و ویژگی‌های آموزش حقوق کودک و از روش تحلیل محتوا به منظور بررسی و تحلیل برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی استفاده شده است. جامعه آماری آن در بخش تحلیل محتوا، برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی کشور بود که از این جامعه، برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۴ به روش هدفمند انتخاب شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، سیاهه تحلیل اهداف، سیاهه تحلیل محتوای کتب درسی و سیاهه تحلیل محتوای کتب راهنمای معلم بود که پس از مطالعه مبانی نظری و بسترهای قانونی، طرح پیشنهادی تهیه و تدوین شد و روایی آن توسط تعدادی از متخصصان علوم تربیتی و حقوق و کارشناسان مربوطه تعیین گردید. در این پژوهش از روش آنتروپی شانون برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و مقایسه ضرایب آن‌ها استفاده شد و واحد تحلیل، جملات مندرج در متن کتب درسی، متن اهداف مصوب و متن راهنمای معلم بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در بخش اهداف بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه حقوق آموزشی (۰/۲۷۴) و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق بهداشتی (۰) و دادرسی (۰)، در بخش کتاب‌های درسی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه حقوق بهداشتی (۰/۲۰۵) و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق دادرسی (۰/۱۵) و در بخش راهنمای معلم بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه حمایت‌های خاص (۰/۲۴۳) و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق دادرسی (۰) است.

واژه‌های کلیدی: آموزش حقوق، برنامه درسی، حقوق کودک، دوره ابتدایی، مطالعات اجتماعی

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری رشته فلسفه تعلیم و تربیت رحمان پاریاد است.

* نویسنده مسئول: paryad76 rp@gmail.com

پذیرش: ۹۶/۰۳/۰۶

وصول: ۹۵/۰۹/۲۸

مقدمه

امروزه حقوق کودکان به‌عنوان مسئله‌ای بین‌المللی و جهانی مطرح است (Detrick, 1999) و شامل مسائل مهمی از این دست می‌شود: زمینه‌سازی برای تحقق امتیازات و حقوق کودکان، چه قبل از تولد و چه بعد از آن، حقوق اجتماعی، مدنی و سیاسی کودکان به دلیل کودک بودنشان، همچنین حمایت از کودکان در برابر انواع خطراتی که آن‌ها را تهدید می‌کند؛ مانند مسئله کار کودک (Child labour)، بهره‌کشی و سوءاستفاده از کودکان (Child abuse)، کودکان در وضعیت جنگ، کودکان پناهنده (Refugee children)، کودک ربایی (Child abduction) و فرزندخواندگی و همچنین حمایت از کودکانی که وضعیت خاص و موقعیت نامساعدی دارند؛ مانند کودکان بی‌سرپرست و محروم از خانواده، کودکان معلول، کودکان بدسرپرست و کودکان طبیعی (Peyvandi, 2011). از طرف دیگر، کودک به‌عنوان عضوی از خانواده و جامعه انسانی، به لحاظ آسیب‌پذیری بسیار و نداشتن توانایی مناسب در دفاع از خود، بیش از دیگران در معرض خطر، تضییع حقوق و بزه دیدگی قرار دارد؛ از این رو، در نظر گرفتن حقوق ویژه برای کودک با هدف حمایت از جنبه‌های مختلف زندگی او، از حیات و تغذیه گرفته تا آموزش و تربیت، ضروری می‌نماید (Peyvandi, 2011). بر این اساس، حقوق کودک حقوق ویژه‌ای است که طی آن کودکان به‌عنوان یک انسان علاوه بر برخورداری از حقوقی که کلیه انسان‌ها دارند از آن بهره‌مند می‌باشند. به‌طوری‌که اعطای این حقوق ضمانت رشد و تعالی و تبدیل شدن کودکان به بزرگسالان مفید به حال خود و جامعه را در پی دارد و ضمن برخورداری از ابعاد مادی، معنوی و اخلاقی دارای ویژگی‌های خاصی نیز است (Maleki, 1989).

در بسیاری از اسناد سازمان ملل متحد و یونسکو آموزش حقوق کودک مورد توجه قرار گرفته است. اعلامیه جهانی حقوق بشر (Universal Declaration of Human Rights) به‌عنوان نخستین سند جهانی حقوق

بشر در بند ۲ ماده ۲۶، این مسئله را این‌چنین مورد توجه قرار داده که؛ آموزش و پرورش باید طوری هدایت شود که شخصیت انسانی هر کس را به حد اکمل، رشد دهد و تقویت کند. آموزش و پرورش باید حس تفاهم، گذشت و احترام به عقاید مخالف و دوستی بین تمام ملل و جمعیت‌های نژادی یا مذهبی و همچنین توسعه فعالیت‌های ملل متحد را در راه حفظ صلح تسهیل نماید (UNESCO, 2002). همچنین طبق کنوانسیون حقوق کودک که دو ماده از آن مستقیماً بحث آموزش را بیان می‌کند (مواد ۲۸ و ۲۹)، یکی از اهداف مدرسه گسترش احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی است. در واقع مدارس همیشه مأموریت کلی‌تری از تعلیم خواندن، نوشتن و ریاضی دارند. آن مأموریت کلی، آموزش یک سری ارزش‌ها و هنجارها به دانش‌آموزان است که می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا اعضای خوب جوامع ملی خودشان شوند (Ramirez, 2003).

تعریف‌های زیادی برای آموزش حقوق کودک ارائه شده است. یکی از تعاریف مختصر و خوب آن است که تمامی آموزش‌هایی که اطلاعات، مهارت‌ها (توانایی‌ها) و ارزش‌های حقوق بشر را توسعه و ارتقاء می‌بخشد، به‌عنوان آموزش حقوق کودک معرفی نموده است (Conde, 2002). به‌طور کلی، آموزش حقوق کودک هم آموزش درباره این حقوق است و هم برای آن، به‌عنوان مثال، آموزش به مردم درباره حقوق بین‌المللی یا درباره نقض حقوق بشر از جمله شکنجه، آموزش درباره حقوق بشر است و آموزش چگونگی احترام به حقوق و حفظ آن، آموزش برای حقوق بشر است (Cheraghi et al, 2005). آموزش حقوق کودک کمک به مردم برای رشد و تعالی و رسیدن به نقطه‌ای است که حقوق کودک را درک نمایند و احساس کنند که این حقوق مهم هستند و باید به آن‌ها احترام گذاشت و از آن‌ها دفاع کرد (Cheraghi et al, 2005).

از این‌روی آموزش حقوق کودک آن‌چنان که سازمان ملل خاطر نشان نموده این‌گونه تعریف می‌شود؛ آموزش،

رعایت آن نمی‌بیند و به تدریج ابعادی از این حقوق در حال کشف و توسعه است تا به حد تکاملی خود نائل گردد (Ebrahimi, 2007). در این رابطه دیدگاه‌های مختلفی در ارتباط با حقوق کودک مطرح شده است. طرفداران اصالت آزادی کودک، کودکان را از نظر بهره‌مندی از حقوق با بزرگسالان یکسان دانسته‌اند؛ از این‌رو، کودکان باید حقوقی مانند بزرگسالان داشته باشند. آن‌ها با باور داشتن توانایی کودکان در انتخاب عقلانی، بیان می‌کنند که نهادهای مرتبط، از جمله تعلیم و تربیت، باید زمینه و فرصت‌های لازم برای مشارکت، آزادی و تصمیم‌گیری را فراهم کنند (Moosa-mitha, 2005).

پژوهش‌های انجام شده در مورد حقوق کودک در ایران، این مطلب را می‌رساند که یکی از موانع اصلی عدم تحقق حقوق کودکان در ایران وضعیت قواعد و مقررات (قوانین) داخلی است که علی‌رغم گذشت ۱۴ سال از پذیرش کنوانسیون حقوق کودک در مدارس بیشتر به شکل‌های مختلف کودک‌آزاری دیده می‌شود. جنسیت و طبقه اجتماعی کودک نیز بر میزان کودک‌آزاری تأثیر دارد. در این راستا، نتایج پژوهش‌های رضایی (Rezaee, 2008)، فتحی و اجارگاه و همکاران (Fathi Vajargah et al, 2014) و علی‌عسگری و همکاران (Aliasgari et al, 2014) نشان داد که علی‌رغم اینکه در کتاب‌های درسی تا حدی به مؤلفه‌های حقوق بشر توجه شده است ولی میزان توجه به این مؤلفه‌ها به یک میزان نبوده است و میزان توجه به مؤلفه‌های آموزش صلح و حقوق بشر در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به‌طور متوازن نبوده است.

نتایج پژوهش قائدی و همکاران (Ghaedi et al, 2014) نشان داد که تنظیم محتوای کتاب‌های دوره آموزش ابتدایی، بر اساس اصول جامعیت، مداومت، مشارکت و عملی بودن مؤلفه‌های حقوق کودک نبوده است.

قلتاش و همکاران (Gholtash et al, 2010) در تحقیق خود نشان داد که در کتب درسی تعلیمات

تربیت و اطلاع‌رسانی با هدف ساختن فرهنگی جهانی از حقوق کودک از طریق اشتراک گذاشتن دانش، بیان مهارت‌ها و قالب‌بندی عقاید به‌سوی: ۱- تقویت و احترام به حقوق کودک و آزادی‌های اساسی، ۲- رشد همه‌جانبه شخصیت بشر و احساس کرامت، ۳- توسعه آگاهی در زمینه بردباری، برابری جنسی و دوستی میان همه ملل، افراد بومی و نژادی، ملی، گروه‌های اقلیت مذهبی و زبانی، ۴- توانا ساختن همه افراد برای مشارکت مؤثر در جامعه مردم‌سالار و تحت حاکمیت قانون و ۵- ایجاد و حفظ صلح (Conde, 2002).

در کشورهایی نظیر هنگ‌کنگ، کره و سنگاپور بیشتر بر موضوعات مجزا تأکید می‌شود، زیرا به علت زمان اندک مدارس و صلاحیت‌های پایین پاره‌ای از مربیان، عملاً تربیت شهروندی به شکل درهم‌تنیده دچار مشکل شده و یادگیری سطحی و غیرعمیق را به وجود می‌آورد (Lee, 1998) ولی در نقاط دیگری از جهان از برنامه درهم‌تنیده حمایت شده و باور عمومی بر این است که مفاهیم شهروندی به شکل موضوع درسی خاص تدریس نشود، زیرا در این حالت تنها اطلاعات افراد را افزایش داده و بر نگرش و منش آن‌ها کمتر اثر خواهد گذاشت (Prior, 2000).

مسئله از میان سطوح مختلف تحصیلی، دوره ابتدایی از سطوح حساس و مهم تعلیم و تربیت است و در شکل‌گیری شخصیت اجتماعی و شهروندی دانش‌آموزان دوره‌ای مهم و قابل توجه است. مدارس ابتدایی با تدارک فرصت‌ها و برنامه‌های تعلیمی و تربیتی در افزایش دانش، بسط بینش و توسعه مهارت‌های مطلوب شهروندی نقش به‌سزایی دارند، به‌ویژه در پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم، باید به دلیل ملاحظات رشدی، موضوع حقوق کودک مورد توجه بسیار قرار گیرد (Gholtash et al, 2010).

به‌رحال از شناخت حقوق کودک در جوامع بشری زمان زیادی نمی‌گذرد، این یک حقوق نوپا و نوظهور است. بشر هنوز به تمام زوایای آن آگاهی نیافته و الزامی در

در حوزه تحقیقات خارج از کشور، به‌ویژه، از زمان مطرح شدن پیمان‌نامه جهانی حقوق کودک پژوهش‌های بسیاری در ارتباط با موضوع حقوق کودک و آموزش و پرورش انجام شده است. در این راستا، زید سلیمان (Zaid Soleiman, 2010) معتقد است برای عملی ساختن مسئله آموزش حقوق بشر به‌عنوان یک فعالیت بلندمدت در جهت نهادینه ساختن آن در نسل‌ها باید وضعیت موجود آموزش در این حوزه مورد بررسی قرار گیرد و بایستی لیستی از حقوق انسانی (حقوق شهروندی، حقوق اقتصادی، حقوق سیاسی، حقوق اجتماعی و فرهنگی) در برنامه‌ها و کتب درسی گنجانده شوند.

وید (Wade, 2011) در پژوهش خود با عنوان آموزش حقوق بشر در مدارس ابتدایی، محتوا و موادی را که برگرفته از تجارب شخصی دانش‌آموزان، سوابق فرهنگی و خانوادگی، ایده‌ها و علایق، یادگیری و سطح پیشرفت دانش‌آموزان است را برای آموزش حقوق بشر مناسب‌تر دانسته‌اند و تکنیک‌های آموزشی مؤثرتری (شبیه‌سازی، بازی نقش، پروژه‌های عملی، استفاده از ادبیات کودکان) را پیشنهاد کرده‌اند.

کارمان کپنکسی (Kepenekci, 2010) در تحقیقی با عنوان میزان توجه به مؤلفه‌های حقوق اجتماعی کودکان در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در ترکیه به این نتیجه رسید که در مجموع تجزیه و تحلیل کتاب‌ها، ۵۰/۵ درصد به حق برخورداری از سلامت، ۴۷/۱ درصد به حق آموزش و ۲/۴ درصد به حقوق امنیت اجتماعی توجه شده است.

مطالعات استراس (Straus, 2000) نشان می‌دهد که نادیده گرفتن حقوق کودکان توسط معلمان در مدارس در سه دسته بد رفتاری، تنبیه بدنی و آزار جنسی وجود دارد. تحقیق دیگر همچنین نشان می‌دهد که دانش‌آموزان اقلیت‌های قومی و دانش‌آموزان از طبقات پایین بیشتر از سایرین مورد آزار قرار می‌گیرند

اجتماعی در مجموع ۴۶/۲۲ درصد در پایه اول راهنمایی، ۳۲/۳۲ درصد پایه دوم راهنمایی و ۵۲/۰۸ درصد در پایه سوم راهنمایی و ۱۹/۲۳ درصد به بعد شناختی، ۷/۳۴ درصد به بعد عاطفی و ۱۰/۶۵ درصد به بعد عملکردی حقوق بشر توجه شده است.

جعفری (Jafari, 2006) در تحقیق خود با عنوان ارزیابی میزان توجه به آموزش حقوق بشر در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی، با توجه به نتایج حاصله که بیان‌گر ضعف آموزش و توجه به مؤلفه‌های حقوق بشر می‌باشند، تأکید دارد.

در تحلیل محتوای کتاب‌های علوم اجتماعی و تحلیل محتوای ادبیات کودکان، مشخص شده است که مفاهیم مهربانی، مفید بودن، اجتماعی رفتار کردن، مورد توجه قرار گرفته است و دیگر مفاهیم اخلاقی کمتر، مورد تأکید قرار گرفته‌اند (Zarinpoosh, 1987).

یافته‌های پژوهش بدایان و ناطقی (Bodaghian & Nateghi, 2016) نشان داد که هیچ یک از ابعاد مهارت‌های شهروندی به نحو مطلوبی در کتاب‌های درسی بازتاب نداشته است.

نتایج پژوهش محمدجانی (Mohammad Jani, 2016) حاکی از این است که برنامه درسی مطالعات اجتماعی، حیطه‌های شناختی، مهارتی و نگرشی، جایگاه شهروند جهانی را به‌طور یکسان مورد توجه قرار نداده است.

با توجه به نتایج پژوهش پوراصغری (Poorasghari, 2012) سیر پیشرفت مفاهیم شهروندی با توجه به بالا رفتن سن دانش‌آموزان و اجتماعی‌تر شدن آنان، بسیار کم و محدود بوده است.

در تحقیق زینالپور و همکاران (Zeynalpour et al, 2015) بر این نکته تأکید شده است که در کتاب‌های درسی توجه یکسانی به مفاهیم حقوق بشر نشده است و سیر توالی و نحوه عرضه این مفاهیم نیز از نظم ویژه‌ای پیروی نمی‌کند.

لین (Lin, 2007) در مطالعه‌ای با عنوان عشق، صلح و خردمندی در آموزش، نظام‌های آموزشی و مدارس؛ مثلاً، نظام آموزشی آمریکا در تربیت شهروندان صلح‌جو کوتاهی نموده و مدارس بیشتر از که این خواهان صلح باشند خواهان جنگ و خشونت هستند و برنامه‌ریزی نیز بیشتر در راستای تدریس جنگ بوده تا صلح و دوستی و اغلب روی دانش و مهارت‌های دانش‌آموزان تأکید می‌کند بدون اینکه توانایی آن‌ها را برای دوست داشتن و حمایت دیگران پرورش دهند.

بروک (Brock, 2000) در مقاله آموزش صلح در عصر جهانی‌شدن، سعی در جستجوی چالش‌هایی دارد که مریدان صلح در عصر جهانی‌شدن با آن‌ها مواجه شده‌اند. او همچنین به بررسی رابطه آموزش صلح با حقوق بشر پرداخته و آموزش صلح را به زمینه‌هایی چون آموزش حقوق بشر و آموزش توسعه تقسیم‌بندی می‌نماید و عقیده دارد آموزش صلح، آموزش حقوق بشر و توسعه را نیز در برمی‌گیرد ولی به‌طور کلی آموزش حقوق بشر، پیش‌زمینه آموزش صلح است.

جان (John, 2003) در کتاب "حقوق کودکان و قدرت (Children rights and power)" حول این محور به بحث و بررسی می‌پردازد که همه بچه‌ها حقوقی دارند ولی قبل از آن باید قدرت شخصی داشته باشند برای اینکه آن حقوق را به کارگیرند. درحالی‌که همه‌جا عکس این قضیه حاکم است و آن‌ها صاحب قدرت نیستند.

مارتا آلبرتسون فینمن (Fineman, 2009) در کتاب "حقوق کودکان چیست؟ (What is right for children)" در ابتدا حقوق کودک به عنوان حقوق بشر، سپس حقوق کودک در ایالات متحده آمریکا و سرانجام در یک حالت مقایسه‌ای حقوق کودک در زمینه و در دامنه حقوق بشر را مورد بررسی قرار می‌دهد.

برین (Breen, 2005) در کتاب خود با عنوان "تبعیض سنی و حقوق کودک (Age discrimination and children rights)" با این ایده شروع می‌کند که

همچنین پسرها بیشتر از دخترها در مدارس توسط معلمین آزار می‌بینند.

نتایج حاصله از تحقیق میدانی دیگر در مورد ۱۲۶۵ کودک نیوزلندی در مورد تنبیه بدنی و میزان مشکلات انطباق در هجده سالگی نشان داد که در معرض رفتار خشن و شدید بوده‌اند، خطر بزه کاری و مشکلات روانی در آن‌ها وجود دارد (Fergusson et al, 1997).

پژوهش جیمز بانکس (Banks, 2008) بیان‌گر این است که استفاده از برنامه‌های آموزش شهروندی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های لازم در زمینه برابری آموزشی را آموخته و با همکلاسان خود از گروه‌های قومی و نژادی مختلف ارتباطات مناسبی برقرار نمایند و به مهارت‌های مورد نیاز شهروند دموکرات دست یابند.

پژوهش دلاکبا کولادو (De La Caba Collado, 2006) در تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی اسپانیا نشان داد که در خصوص مؤلفه مسئولیت‌پذیری، به ویژگی‌هایی همچون عادت، قوانین و مقررات، الزامات و اطاعت از قوانین راهنمایی و رانندگی تأکید ویژه‌ای مشاهده می‌شود، اما توجه کمی بر مسئولیت‌پذیری و مراقبت و دل‌مشغولی نسبت به دیگران صورت گرفته است. به مهارت‌های فکورانه و انتقادی نسبتاً توجهی سطحی شده است. مؤلفه مشارکت فعال در محتوای این دوره مورد توجه بوده است.

بر اساس نتایج مطالعه ریوالی (Rivelli, 2010)، ۴۹/۵ درصد دانش‌آموزان از کمک مدارس برای رشد آگاهی‌های سیاسی و مدنی‌شان رضایت ندارند. نتایج این مطالعه همچنین نشان داد که سطح علائق و دانش سیاسی-مدنی دانش‌آموزان همبستگی قوی با آنچه در برنامه‌های درسی ارائه می‌شود، دارد.

وستین (Westin, 2004) در پژوهشی با عنوان چگونه می‌توان مباحث کتاب‌های درسی را با دموکراسی و حقوق بشر مرتبط ساخت نشان داد که برنامه‌های درسی بر ارزش‌های دموکراتیک و حقوق بشر تأکید نمی‌کنند، بنابراین باید مورد بازبینی قرار گیرند.

کودکان صاحب حقوق هستند. با این حال ظرفیت لازم برای به اجرا درآمدن این حقوق برای کودکان موجود نیست.

از این رو، هدف کلی این پژوهش تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از نظر میزان توجه به آموزش حقوق کودک است.

روش پژوهش

روش این پژوهش یک روش ترکیبی (Mixed method) است؛ یعنی در مرحله نخست، ویژگی‌ها و مؤلفه‌های حقوق کودک مورد شناسایی قرار گرفت که روش انجام این پژوهش در این مرحله در گروه پژوهش‌های توصیفی است. مرحله دوم انجام پژوهش، تحلیل محتوای (Content analysis) برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بود. در این مرحله، روش تحقیق از نوع تحلیل محتوای اسنادی بوده است. این روش در پژوهش‌های علوم رفتاری، به‌ویژه روان‌شناسی و علوم تربیتی، برای بررسی‌های مربوط به محتوای کتاب‌های درسی به‌کاربرده می‌شود (Borg et al, 2006). جامعه آماری این پژوهش، برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بود که از این جامعه برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ شامل کتاب‌های درسی، اهداف مصوب و راهنمای معلم انتخاب شدند. شیوه نمونه‌گیری هدفمند بود، زیرا انتظار می‌رفت که اهداف حقوق کودک در این دروس پررنگ‌تر باشد.

در این پژوهش از چند ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شد. از جمله: الف) سیاهه تحلیل محتوای اهداف مصوب دوره ابتدایی در پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم. این سیاهه بر اساس مطالعات نظری پژوهش درباره ویژگی‌های حقوق کودک تنظیم شد. ب) سیاهه تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم. این سیاهه به‌منظور بررسی میزان توجه کتب درسی پایه‌های سوم،

چهارم، پنجم و ششم ابتدایی به ویژگی‌های حقوق کودک بر اساس مطالعات نظری تنظیم شد. ج) سیاهه تحلیل محتوای کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم. این سیاهه برای بررسی میزان توجه کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی به ویژگی‌های حقوق کودک تنظیم شد.

چک‌لیست‌های این پژوهش بر اساس کنوانسیون حقوق کودک (۲۰۱۶) و منشور ملی حقوق دانش‌آموز (۱۳۹۱) در ۶ مؤلفه و ۵۸ شاخص تدوین شده است.

واحد تحلیل جملات موجود در اهداف، کتاب‌های درسی و کتاب راهنمای معلم بود. بدین منظور، پس از مطالعه هر صفحه از اهداف، متن کتاب‌های درسی و کتاب راهنمای معلم، در صورت وجود جملات در راستای مفاهیم و مؤلفه‌های حقوق کودک، موارد ذکر شده، دسته‌بندی و سپس در سیاهه‌های مربوط وارد شد و در نهایت به محاسبه فراوانی، درصد، میانگین و رسم نمودار و تفسیر و تحلیل یافته‌ها پرداخته شد.

به‌منظور دستیابی به روایی ابزار، چک‌لیست‌های پژوهش در اختیار ۱۰ نفر از اساتید و کارشناسان رشته علوم تربیتی قرار گرفت که پس از درج نظرات و اعمال اصلاحات لازم، مورد تأیید قرار گرفت.

برای تعیین اعتبار ابزار از نوع پایایی، از تکنیک اجرای مجدد (Delavar, 2004) استفاده شد. بدین صورت که فرم‌های نهایی تهیه شده همزمان و مجزا در اختیار تحلیل‌گر و متخصص محتوای دیگری نیز قرار داده شد که چند واحد درسی از برخی کتاب‌ها را تحلیل کند. پژوهش‌گر اصلی و متخصص مذکور ضریب همبستگی داده‌های حاصل از تحلیل‌های انجام شده را هم زمان محاسبه کردند که نتیجه مبین ضریب همبستگی ۰/۸۶ بود.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از کتب درسی و برای به دست آوردن ضریب اهمیت هر یک از مؤلفه‌های حقوق بشر و مقایسه ضرایب آن‌ها، از روش آنتروپی شانون (Shanon Entropy Method) که برگرفته از

بهداشتی با ضریب ۰/۲۰۵ و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق دادرسی با ضریب ۰/۰۱۵ است.

۲. تا چه حد به آموزش حقوق کودک در اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی توجه شده است؟

جدول ۳ نشان می‌دهد که در مجموع محتوای دروس مطالعات اجتماعی ۳ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۵۳ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۶ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک آموزشی، ۲ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۰ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۱۴ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. جدول ۴ تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از طریق روش آنتروپی شانون را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج جدول ۴ مقادیر بار اطلاعاتی و ضرایب اهمیت به دست آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در اهداف درس مطالعات اجتماعی مربوط به مؤلفه حقوق آموزشی با ضریب ۰/۲۷۴ و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق بهداشتی و حقوق دادرسی با ضریب ۰ است.

۳. تا چه حد آموزش حقوق کودک در راهنمای معلم برنامه درسی دوره ابتدایی توجه شده است؟

جدول ۵ نشان می‌دهد که در مجموع محتوای دروس مطالعات اجتماعی ۱۵ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۱۶۵ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۵۴ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک آموزشی، ۹ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۱ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۴۶ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. جدول ۶ تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از طریق روش آنتروپی شانون را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج جدول ۶ مقادیر بار اطلاعاتی و ضرایب اهمیت به دست آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در راهنمای درس مطالعات اجتماعی مربوط به مؤلفه حمایت‌های خاص با ضریب ۰/۲۴۳ و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق دادرسی با ضریب ۰ است.

تئوری سیستم‌هاست، استفاده شده است (Azar, 2001). این روش در تئوری اطلاعات شاخصی است برای اندازه‌گیری عدم اطمینان که از طریق توزیع احتمال بیان می‌شود. در واقع هنگامی که داده‌های یک ماتریس تصمیم‌گیری، به طور کامل مشخص شده باشد، می‌توان از روش آنتروپی برای ارزیابی وزن داده‌ها استفاده کرد. ایده روش فوق، این است که هرچه پراکندگی در مقادیر یک شاخص بیشتر باشد، آن شاخص از اهمیت بیشتری برخوردار است (Momeni, 2010). بر اساس این روش که به مدل جبرانی مشهور است، محتوای کتاب‌های درسی بررسی شده از نقطه نظر شش پاسخگو (پایه‌های دوره ابتدایی) و شش مؤلفه هدف، طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

در این بخش تحلیل محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی در سه بخش کتاب درسی، اهداف و راهنمای معلم به تفکیک پایه‌های تحصیلی به همراه جدول فراوانی، میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت ارائه می‌گردد. در ادامه اطلاعات حاصل از تحلیل داده‌های پژوهش به تفکیک سؤالات اصلی پژوهش به تفصیل در ذیل آمده است:

۱. تا چه حد به آموزش حقوق کودک در محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی توجه شده است؟

جدول ۱ نشان می‌دهد که در مجموع محتوای دروس مطالعات اجتماعی ۱۵ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۱۰۵ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۲۹ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک آموزشی، ۳۶ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۵ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۴۵ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. جدول ۲ تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از طریق روش آنتروپی شانون را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج جدول ۲ مقادیر بار اطلاعاتی و ضرایب اهمیت به دست آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در محتوای درس مطالعات اجتماعی مربوط به مؤلفه حقوق

آنتروپی شانون را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج جدول ۸ مقادیر ضرایب اهمیت به‌دست‌آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در پایه پنجم مربوط به مؤلفه حقوق آموزشی با ضریب ۰/۲۲۷۵ و کمترین ضریب اهمیت در پایه‌های چهارم و پنجم مربوط به حقوق بهداشتی و دادرسی با ضریب ۰ است. نمودار ۱ همچنین، مقادیر ضریب اهمیت مؤلفه‌های آموزش حقوق در برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی را به تفکیک پایه‌های تحصیلی نشان می‌دهد.

۴. میزان توجه به آموزش حقوق کودک در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به تفکیک پایه‌های تحصیلی چگونه است؟

جدول ۷ نشان می‌دهد که در مجموع برنامه درسی مطالعات اجتماعی ۳۳ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۳۲۳ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۸۹ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک آموزشی، ۴۷ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۶ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۱۰۵ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. جدول ۸ تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست‌آمده از طریق روش

جدول ۱. توزیع فراوانی آموزش حقوق کودک در کتاب درسی مطالعات اجتماعی

جمع	حمایت‌های خاص	حقوق دادرسی	حقوق بهداشتی	حقوق کمک آموزشی	حقوق آموزشی	حقوق اساسی	مؤلفه	
							فراوانی	پایه
۴۶	۷	-	۱۱	۶	۲۰	۲	سوم	
۶۲	۱۴	-	۱۱	۵	۲۹	۳	چهارم	
۸۳	۱۴	۵	۶	۶	۴۶	۶	پنجم	
۴۴	۱۰	-	۸	۱۲	۱۰	۴	ششم	
۲۳۵	۴۵	۵	۳۶	۲۹	۱۰۵	۱۵	فراوانی	جمع
۱۰۰	۱۹/۱۴	۲/۱۲	۱۵/۳۲	۱۲/۳۴	۴۴/۶۸	۶/۳۸	درصد	

جدول ۲. مقادیر بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت داده‌های بهنجار شده در کتاب درسی مطالعات اجتماعی

حمایت‌های خاص	حقوق دادرسی	حقوق بهداشتی	حقوق کمک آموزشی	حقوق آموزشی	حقوق اساسی	
۰/۹۷۴	۰/۰۷۱	۰/۹۷۹	۰/۹۵۲	۰/۹۰۷	۰/۹۴۵	مقدار عدم اطمینان (EJ)
۰/۲۰۲	۰/۰۱۵	۰/۲۰۳	۰/۱۹۷	۰/۱۸۸	۰/۱۹۶	ضریب اهمیت (WJ)

جدول ۳. توزیع فراوانی آموزش حقوق کودک در اهداف مصوب درس مطالعات اجتماعی

جمع	حمایت‌های خاص	حقوق دادرسی	حقوق بهداشتی	حقوق کمک آموزشی	حقوق آموزشی	حقوق اساسی	مؤلفه	
							پایه	فراوانی
۲۰	۶	-	۲	۱	۱۰	۱	سوم	
۱۷	۳	-	-	۳	۱۰	۱	چهارم	
۱۲	۲	-	-	-	۹	۱	پنجم	
۲۹	۳	-	-	۲	۲۴	-	ششم	
۷۸	۱۴	-	۲	۶	۵۳	۳	جمع	
۱۰۰	۱۷/۹۴	-	۲/۵۶	۷/۶۹	۶۷/۹۴	۳/۸۴	درصد	

جدول ۴. مقادیر بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت داده‌های بهنجار شده در اهداف مصوب درس مطالعات اجتماعی

حمایت‌های خاص	حقوق دادرسی	حقوق بهداشتی	حقوق کمک آموزشی	حقوق آموزشی	حقوق اساسی	
۰/۹۳۹	۰	۰	۰/۷۳۰	۰/۹۳۰	۰/۷۹۲	مقدار عدم اطمینان (EJ)
۰/۲۷۷	۰	۰	۰/۲۱۵	۰/۲۷۴	۰/۲۳۴	ضریب اهمیت (WJ)

جدول ۵. توزیع فراوانی آموزش حقوق کودک در راهنمای معلم درس مطالعات اجتماعی

جمع	حمایت‌های خاص	حقوق دادرسی	حقوق بهداشتی	حقوق کمک آموزشی	حقوق آموزشی	حقوق اساسی	مؤلفه	
							پایه	فراوانی
۱۲۸	۱۳	۱	۷	۲۸	۷۴	۵	سوم	
۵۴	۱۳	-	-	۱۱	۲۹	۱	چهارم	
۴۷	۸	-	-	۵	۳۱	۳	پنجم	
۶۱	۱۲	-	۲	۱۰	۳۱	۶	ششم	
۲۹۰	۴۶	۱	۹	۵۴	۱۶۵	۱۵	جمع	
۱۰۰	۱۵/۸۶	۰/۳۴	۳/۱۰	۱۸/۶۲	۵۶/۸۹	۵/۱۷	درصد	

جدول ۶. مقادیر بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت داده‌های بهنجار شده در راهنمای درس مطالعات اجتماعی

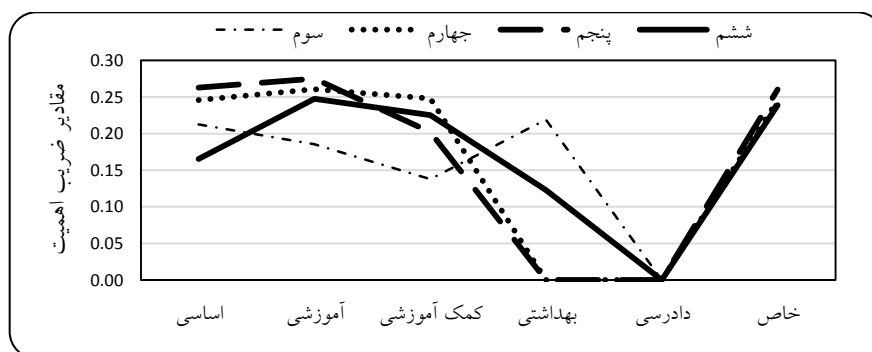
حمایت‌های خاص	حقوق دادرسی	حقوق بهداشتی	حقوق کمک آموزشی	حقوق آموزشی	حقوق اساسی	مؤلفه‌ها
۰/۹۸۸	۰	۰/۳۸۲	۰/۸۶۴	۰/۹۳۳	۰/۸۹۱	مقدار عدم اطمینان (EJ)
۰/۲۴۳	۰	۰/۰۹۴	۰/۲۱۳	۰/۲۳۰	۰/۲۲۰	ضریب اهمیت (WJ)

جدول ۷. توزیع فراوانی آموزش حقوق کودک در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به تفکیک پایه‌های تحصیلی

مؤلفه	پایه							
	حقوق اساسی	حقوق آموزشی	حقوق کمک آموزشی	حقوق بهداشتی	حقوق دادرسی	حمایت‌های خاص	جمع	
سوم	۸	۱۰۴	۳۵	۲۰	۱	۲۶	۱۹۴	
چهارم	۵	۶۸	۱۹	۱۱	۰	۳۰	۱۳۳	
پنجم	۱۰	۸۶	۱۱	۶	۵	۲۴	۱۴۲	
ششم	۱۰	۶۵	۲۴	۱۰	۰	۲۵	۱۳۴	
جمع کل	فراوانی	۳۳	۳۲۳	۸۹	۴۷	۶	۱۰۵	۶۰۳
	درصد	۵/۴۷	۵۳/۵۶	۱۴/۷۵	۷/۷۹	۰/۹۹	۱۷/۴۱	۱۰۰

جدول ۸. مقادیر ضریب اهمیت داده‌های بهنجار شده در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به تفکیک پایه‌های تحصیلی

مؤلفه‌ها	پایه‌ها					
	حقوق اساسی	حقوق آموزشی	حقوق کمک آموزشی	حقوق بهداشتی	حقوق دادرسی	حمایت‌های خاص
سوم	۰/۲۱۳	۰/۱۸۵	۰/۱۳۸	۰/۲۱۹	۰	۰/۲۴۵
چهارم	۰/۲۴۶	۰/۲۶۱	۰/۲۴۸	۰	۰	۰/۲۴۵
پنجم	۰/۲۶۳	۰/۲۷۵	۰/۲۰۲	۰	۰	۰/۲۶۰
ششم	۰/۱۶۵	۰/۲۴۸	۰/۲۲۵	۰/۱۲۳	۰	۰/۲۳۹

نمودار ۱. ضریب اهمیت داده‌های بهنجار شده در برنامه درسی مطالعات اجتماعی به تفکیک پایه‌ها

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس پژوهش انجام شده و تحلیل‌های انجام شده بر روی مؤلفه‌های آموزش حقوق کودک در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در سه بخش کتاب درسی، اهداف و راهنمای معلم نتایج زیر به دست آمد:

در بخش محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ۱۵ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۱۰۵ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۲۹ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک‌آموزشی، ۳۶ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۵ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۴۵ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. همچنین مقادیر بار اطلاعاتی و ضرایب اهمیت به‌دست‌آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در محتوای درس مطالعات اجتماعی مربوط به مؤلفه حقوق بهداشتی با ضریب ۰,۲۰۵ و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق دادرسی با ضریب ۰,۰۱۵ است.

در اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی ۳ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۵۳ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۶ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک‌آموزشی، ۲ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۰ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۱۴ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. همچنین مقادیر بار اطلاعاتی و ضرایب اهمیت به‌دست‌آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در اهداف درس مطالعات اجتماعی مربوط به مؤلفه حقوق آموزشی با ضریب ۰,۲۷۴ و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق بهداشتی و حقوق دادرسی با ضریب ۰ است.

در بخش راهنمای معلم برنامه درسی دوره ابتدایی ۱۵ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۱۶۵ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۵۴ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک‌آموزشی، ۹ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۱ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۴۶ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. همچنین مقادیر بار

اطلاعاتی و ضرایب اهمیت به‌دست‌آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در راهنمای درس مطالعات اجتماعی مربوط به مؤلفه حمایت‌های خاص با ضریب ۰,۲۴۳ و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حقوق دادرسی با ضریب ۰ است.

آموزش حقوق کودک در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به تفکیک پایه‌های تحصیلی نشان داد ۳۳ فراوانی به مؤلفه حقوق اساسی، ۳۲۳ فراوانی به مؤلفه حقوق آموزشی، ۸۹ فراوانی به مؤلفه حقوق کمک‌آموزشی، ۴۷ فراوانی به مؤلفه حقوق بهداشتی، ۶ فراوانی به مؤلفه حقوق دادرسی و ۱۰۵ فراوانی به مؤلفه حمایت‌های خاص اشاره کردند. همچنین مقادیر ضرایب اهمیت به‌دست‌آمده از داده‌های بهنجار شده، بیشترین ضریب اهمیت در پایه پنجم مربوط به مؤلفه حقوق آموزشی با ضریب ۰,۲۲۷۵ و کمترین ضریب اهمیت در پایه‌های چهارم و پنجم مربوط به حقوق بهداشتی و دادرسی با ضریب ۰ است. این نتایج با یافته‌های قانلی و همکاران (Ghaedi et al, 2014) فتحی و اجارگاه و همکاران (Fathi Vajargah et al, 2014)، علی عسگری و همکاران (Aliasgari et al, 2014) که حاکی از عدم توجه جامع، هماهنگ و متعادل به آموزش حقوق کودک در برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی است همخوان است. همچنین با یافته‌های محمدجانی (Mohammad Jani, 2016)، قلتاش و همکاران (Gholtash et al, 2010)، زرین‌پوش (Zarinpoosh, 1987) و دلاکبا کولادو (De La Caba Collado, 2006) مبنی بر اینکه حیطه‌های شناختی، مهارتی و نگرشی به‌طور متعادل و هماهنگ مورد توجه قرار نگرفته‌اند همخوانی دارد.

مقایسه نتایج تحقیق حاضر با تحقیقات ذکر شده از جمله زید سلیمان (Zaid Soleiman, 2010)، کارول وید (Wade, 2011) بیانگر این نکته است که اکثر تحقیقات صورت گرفته، به بررسی کلی در ارتباط با حقوق بشر پرداخته‌اند و همانند پژوهش حاضر به تبیین

و اراده مفاهیم نپرداخته‌اند. در این رابطه است که وارد ساختن اطلاعات حقوق بشر به آموزش رسمی برحسب سطوح آموزشی متغیر است. بیشترین اطلاعات مستقیم حقوق بشر در سطح آموزش عالی یا متوسطه و کمترین آن در سطوح پیش از دبستان، ابتدایی و راهنمایی تحصیلی وجود دارد (Symonides, 1998).

از طرف دیگر، یافته‌های به‌دست‌آمده هم‌راستا با یافته‌های پژوهش کپنسکی (Kepenekci, 2010) بیان‌گر این است که توجه به حق امنیت اجتماعی نسبت به حق برخورداری از سلامت و حق آموزش در مرتبه پایینی قرار دارد و مطابق با پژوهش زرین‌پوش (Zarinpoosh, 1987) توجه به مفاهیم اخلاقی نسبت به مفاهیم مهربانی کمتر مورد توجه قرار گرفته است و همچنین با پژوهش زینالپور و همکاران (Zeynalpour et al, 2015) مبنی بر اینکه سیر توالی و نحوه عرضه مفاهیم حقوق بشری در کتب تعلیمات اجتماعی از نظم ویژه‌ای پیروی نمی‌کند همخوانی دارد. همچنین نتایج پژوهش حاضر هم‌راستا با تحقیقات مشابه در این زمینه از جمله پژوهش جعفری (Jafari, 2006)، بدایان و ناطقی (Bodaghian & nateghi, 2016) بیان‌گر این است که هیچ‌کدام از ابعاد مهارت‌های شهروندی به نحو مطلوبی در کتاب‌های دوره ابتدایی بازتاب نداشته است و مطابق پژوهش پوراصغری (Poorasghari, 2012)، (Rivelli, 2010) و وستین (Westin, 2004)، با وجود اهمیت آموزش حقوق کودک، هنوز توجه درخور و شایسته‌ای به این مهم نشده است.

آموزش حقوق کودک بیش از هر چیزی به این پیش‌فرض تکیه دارد که پیشگیری بهتر و کم‌هزینه‌تر از درمان است. تلاش‌هایی که به‌منظور آموزش حقوق کودک انجام می‌گیرد بر اساس این عقیده است که هرچه بیشتر درباره حقوق کودک دانسته شود جامعه بیشتر آن‌ها را محترم خواهد شمرد و هر چه بیشتر به نقض حقوق کودک و ناقضان آن پرداخته شود، جامعه کمتر شاهد نقض حقوق کودک خواهد بود (Nekoe, 2009).

مطابق ماده چهارم پیمان‌نامه حقوق کودک دولت‌های عضو متعهدند کلیه اقدامات قانونی، اجرایی و دیگر اقدامات مقتضی را برای تحقق حقوق مندرج در پیمان‌نامه معمول دارند و در زمینه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، حداکثر منابع را به‌کارگیرند و به طریقی مناسب و فعال، اصول و مفاد پیمان‌نامه حقوق کودک را به آگاهی بزرگسالان و کودکان برسانند (Mirmohammadi, 2014).

از طرف دیگر، آموزش حقوق کودک باید در یک رویکرد کل‌نگر معرفی گردد. این رویکرد کل‌نگر بیان می‌کند که آموزش حقوق کودک، شامل یادگیری و تمرین حقوق کودک است؛ به این معنا که حقوق کودک در تمام نظام آموزشی اجرا می‌گردد و از طریق انتقال محتوا و نیز تجربه کردن، آموزش داده می‌شود؛ به عبارت دیگر، آموزش حقوق کودک برای کودکان فرصت‌هایی فراهم می‌آورد تا مهارت‌های احترام به حقوق بشر و حقوق شهروندی را از طریق "زندگی در مدرسه" تمرین کنند و پرورش دهند. این رویکرد شامل محتوای برنامه درسی و همچنین فرایندهای آموزشی (شیوه‌های تعلیم و تربیت) و محیط آموزشی (مدیریت مدرسه) است. در این زمینه، آموزش حقوق کودکان باید شالوده دموکراسی را در نظام آموزشی و در زمینه آموزش ملی، از طریق تلفیق یادگیری و تمرین حقوق کودک، پی‌ریزی نماید (UNESCO, 2012).

بر این اساس، هدف اصلی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی، تربیت شهروندی است که بر اساس اصول اعتقادی و عقلانی عمل کند و به رشد مهارت‌های اجتماعی و کسب صلاحیت‌های اجتماعی نائل گردد. لذا بستر مطالعات اجتماعی بستری میان‌رشته‌ای است که به درونی ساختن ارزش‌های اجتماعی و آماده ساختن دانش‌آموزان برای مشارکت سیاسی-اجتماعی و به‌ویژه آموزش حقوق کودک تأکید می‌کند.

برنامه درسی مطالعات اجتماعی زمانی مؤثر است که معنادار باشد، یعنی آموزش با زندگی واقعی دانش‌آموز

دانش‌آموزان را با موقعیت‌های چالش‌برانگیز - و نه تنش‌زا- روبرو سازد. آموزش این درس نیازمند به‌کارگیری روش‌های فعال در انتخاب محتوا و طراحی و اجرای تجارب یادگیری است. معلم با دانش‌آموزان در فرایند یادگیری کاوشگری و اکتشاف مشارکت می‌کند (Ministry of Education, 2004).

مرتبط باشد و همچنین پیوندی میان محتوا و تجارب فراگیرندگان برقرار کند؛ به‌عبارت‌دیگر زمانی مؤثر است که تلفیقی باشد؛ که با طیف وسیعی از موضوعات، منابع و فعالیت‌های یادگیری سروکار داشته باشد. از طرف دیگر، این برنامه زمانی مؤثر است که ارزش محور باشد؛ یعنی محتوا به‌گونه‌ای باشد که مسئولیت‌پذیری، اخلاق‌گرایی، نوع‌دوستی، تعاون و سایر ارزش‌های محوری را در دانش‌آموزان نهادینه کند. همچنین بتواند

منابع

- Conde, H. V. (2004). *A handbook of international human rights terminology*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- De La Caba Collado, M., & López Atxurra, R. (2006). *Democratic citizenship in textbooks in Spanish primary curriculum*. Journal of Curriculum Studies. Vol [2], No 38, pp 205-228.
- Delavar. A. (2004). *Theoretical and practical research in the humanities and social sciences*. Tehran: ROSHD Press.
- Detrick, S., & Vlaardingerbroek, P. (1999). *Globalization of child law: The role of the Hague conventions*. Netherlands: Brill Academic Publishers.
- Ebrahimi M. (2007). *Prophet and children's rights*. Figh Pajhuan. Vol [1], No 27, pp 34-66. [Persian]
- Eide, A., Krause, C., & Rosas, A. (2014). *Economic, social, and cultural rights: A textbook* (2nd Ed.). Dordrecht: M. Nijhoff Publishers.
- Fathi Vajargah K, Shams morkani G, Luraee M, Aghili R. (2014). *Analysis of components of human rights in elementary school textbooks*. Quarterly Journal of Educational Innovations. Vol [13], No 49, pp 7-24. [Persian]
- Fergusson, D. M., & Lynskey, M. T. (1997). *Physical punishment/maltreatment during childhood and adjustment in young adulthood*. Child Abuse & Neglect. Vol [7], No 21, pp 617-630.
- Fineman, M. A. (2009). *What is right for children? The competing paradigms of religion and human rights*. Farnham, England: Ashgate Publishing.
- Flowers, N., Bernbaum, M., Rudelius-Palmer, K., & Tolman, J. (2000). *The human rights*
- Aliasgari M, charbashlu H, Ataran A. (2014). *The Position of the human rights components in the contents of Iran elementary education Textbooks*. Theory and practice in the curriculum. Vol [1], No 1, pp 147-168. [Persian]
- Amirarjmand A. (1999). *Human Rights Education*. Journal of Legal Research. Vol [25], No 11, pp 25-26. [Persian]
- Andreopoulos, G. J., & Claude, R. P. (Eds.). (1997). *Human rights education for the twenty-first century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Azar A. (2001). *Extension of the Shannon entropy method for processing data in content analysis*. Journal of Humanities (Alzahra). Vol [11], No 38, pp 8-12. [Persian]
- Banks, J. A. (2008). *Diversity, group identity, and citizenship education in a global age*. Educational Researcher. Vol [3], No 37, pp 129-139.
- Bodaghian M, nateghi F. (2016). *Identifying Citizenship's Skills losses in the Primary School Curriculum*. Research in curriculum planning. Vol [13], No 22, pp 1-12. [Persian]
- Borg, W. R., Gall, M. D., & Gall, J. P. (2006). *Educational research: An introduction* (8th Ed.). Boston, MA: Pearson/Allyn & Bacon.
- Breen, C. (2005). *Age discrimination and children's rights: Ensuring equality and acknowledging difference*. Boston, MA: Brill Academic Publishers.
- Brock-Utne, B. (2000). *Peace education in an era of globalization*. Peace Review. Vol [1], No 12, pp 131-138.
- Cheraghi K, Bagherzadeh Z, Ghoreishi S. (2005). *The first step for human rights education*. Tehran: SHORA Press.

- education handbook: Effective practices for learning, action, and change.* Minneapolis: Human Rights Resource Center.
- Flowers, Nancy et al., (۲۰۰۲). *The human Rights Education Hand book, Effective Practices for learning, Action and change*, www server. Law. Wits. As za /humanrts /edumat /pdf /hreh. Pdf, p. ۱.
- Ghaedi Y, charbashlu H, ataran A. (2014). *Children's Rights Components in "Social Education" and "Heavenly Gifts" Textbooks: A Quantitative Content Analysis.* Thinking and children. Vol [1], No 5, pp 81-104. [Persian]
- Gholtash A, salehi M, farrokhinezhad P. (2010). *Evaluation according to the human rights components in middle school civics books.* Quarterly Journal of Educational Psychology, Islamic Azad University of tonekabon Branch. Vol [1], No 3, pp 50-61. [Persian]
- Jafari, M. (2006). *According to the evaluation of human rights education in the curriculum of elementary school.* Thesis of M.A. Islamic Azad University of Central Branch. (Persian).
- John, M. (2003). *Children's rights and power (children in charge series #9): Charging up for a new century.* Philadelphia: Kingsley, Jessica Publishers.
- Joyce, B. R., Weil, M. (2008). *Models of teaching* (8th edition) (8th Ed.). Boston: Pearson/Allyn and Bacon Publishers.
- Kepenekci, Y. K. (2010). *Children's social rights in social studies textbooks in Turkish elementary education.* Procedia - Social and Behavioral Sciences. Vol [2], No 2, pp 576-581.
- Lee, W.O (1998). *Measuring Impact of Social Value and Chang.* New Hamsphire: Hollis Publishing Company.
- LIN, J. (2007). *Love, peace, and wisdom in education: Transforming education for peace.* Harvard Educational Review. Vol [3], No 77, pp 362-365.
- Maleki H. (1989). *Introduction to children's rights.* Tehran: Aeizeh.
- Ministry of Education. (2004). *Lesson plans in the field of human rights education in primary and secondary.* Tehran: HCHR Press.
- Mirmohammadi M. (2014). *The rights of the child: A Comparative Study of Islam and international instruments* (A collection Papers). QOM: Mofid University Press - UNISEF.
- Mohammad Jani E. (2016). *The position of Global citizen in "social studies" curriculum of the sixth grade of elementary school.* Research in curriculum planning. Vol [13], No 21, pp 82-92. [Persian]
- Momeni M. (2010). *New topics Operations Research.* Tehran: University of Tehran Press.
- Moosa-Mitha, M. (2005). *A Difference-Centred alternative to Theorization of children's citizenship rights.* Citizenship Studies. Vol [4], No 9, pp 369-388.
- Navvab Daneshmand F. (2007). *Some of the methods of human rights education.* International Journal of Law. Vol [37], No 24, pp 129-167. [Persian]
- Nekoe M. (2009). *Human rights education in schools.* Thesis of M.A. Payam-e-noor University. [Persian]
- Peyvandi, G. (2011). *The rights of child.* Tehran: OIFICAT.
- Poorasghari H. (2012). *Analysis of the evolution of the concept of citizenship in the context of primary school civics books based on Oxfam's view.* Thesis of M.A. University of Allame Tabatabae. [Persian]
- Prior, W. (2000). *What it means to be a "Good Citizen" in Australia: Perceptions of teachers, students, and parents.* Theory & Research in Social Education. Vol [2], No 27, pp 215-247.
- Ramirez, Francisco; Suarez, David. (2003). *Human Rights and Citizenship: The Emergence of Human Rights Education*", p.18, in: [http:// iis- db.stanford.edu](http://iis-db.stanford.edu)
- Rezaee F. (2008). *The analysis of the content of textbooks fourth and fifth grade elementary school based on peace and human rights education components.* 8th Conference of Curriculum Studies Association. Mazandaran University.
- Rivelli, S. (2010). *Citizenship education at high school a comparative study between Bolzano and Padova* (Italy). Procedia - Social and Behavioral Sciences. Vol [2], No 2, pp 4200-4207.
- Straus, M. A. (2000). *Corporal punishment and primary prevention of physical abuse.* Child Abuse & Neglect. Vol [9], No 24, pp 1109-1114.

- Symonides, J. (1998). *Human rights: New dimensions and challenges* - UNESCO manual on human rights. Aldershot, England: Ash gate Publishing.
- UNESCO. (2002). *Chair of Human Rights, Peace and Democracy*. The International Bill of Human Rights, Volume I, Part I, World documents Tehran: Shahid Beheshti University Press.
- United Nations Children, Fund, & Fund, U. N. P. (2008). *Human rights based approach to education for all, a: A framework for the realization of children's right to education and rights within education*. New York, NY: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Wade, C. (2011). *Human Rights Education in The Primary School, The fourth grade students meet curriculum based on human rights and democratic social activities*. The Elementary School Journal. Vol [103], No 2, pp 28-41.
- Westin, I. (2004). *Education and democracy in Bosnia and herzegovin*. International journal of educational development, vol 24, No 5, pp 495-509.
- Zaid Soleiman, A. (2010). *Human rights principles and the social teachings in the elementary textbooks*. International Forum of Teaching and Studies. Vol [1], No 6, pp 47-59.
- Zarinpoosh F. (1987). *Moral education in primary school*. Thesis of M.A. Tarbiat Modares University. [Persian]
- Zeynalpour H, Talebzadeh M, Fathi K, (2015). *Contently analyzing the social science textbooks: regarding the human rights concepts*. Research in curriculum planning. Vol [12], No 18, pp 42-53. [Persian]